

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ВИКЛАДАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ НА НЕФІЛОЛОГІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЯХ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

Л. В. ДУДІКОВА

Вивчення іноземних мов на нефілологічних спеціальностях є важливим аспектом формування професійного та світоглядного рівня студентів вищих навчальних закладів і наступною ланкою вивчення іноземної мови на базі середньої школи та в процесі безперервного навчання іноземній мові.

Сучасні інтеграційні процеси в Україні відкривають можливості студентам ознайомлення і безпосередньої участі в культурних, економічних, медичних та інших досягненнях світової цивілізації. Тому першочергове значення в цьому процесі відіграє вивчення і знання іноземної мови, як засобу спілкування, і що є важливим інструментом для інтеграції студентів та засобом відкриття і пізнання світу та інновацій з професійного напрямку підготовки. На сучасному етапі багато науковців-філологів займаються проблемами вивчення іноземної мови на нефілологічних спеціальностях і розроблення методик: Г. Савченко, Л. Котлярова – для юридичних спеціальностей, Є. Мірошніченко, Л. Манякіна та ін. – для економічних спеціальностей, перекладом технічних термінів та специфікою спілкування фахівців технічного напрямку – О. Тарнопольський, І. Гришина, Г. Ємельянова, військовослужбовців – І. Онисіна, І. Угрюмова, Р. Зайцева. Значних досягнень у розробці методик навчання іноземній мові студентів медичних спеціальностей досягли М. Задорожна, О. Петрашук та ін. Окрім отриманих позитивних результатів, у сучасній вітчизняній методиці навчання іноземним мовам для спеціальних цілей існує цілий ряд недосліджених напрямів, які потребують вирішення, і тому можуть слугувати полем для досліджень українських та зарубіжних науковців. В статті розкриваються особливості навчання іноземної мови, що використовуються в професійній підготовці фахівців нефілологічних спеціальностей.

Мета даної статті – розкрити особливості вивчення іноземних мов студентами нефілологічних спеціальностей і показати основні форми та методи викладання іноземної мови і її вплив на професійний рівень підготовки. Сьогодні навіть важко уявити вищу школу без вивчення іноземної мови. Мета навчання іноземним мовам у вищих навчальних закладах на нефілологічних спеціальностях спрямована на оволодіння мовленнєвою компетенцією з іноземної мови для спілкування в усіх основних сферах людської діяльності. При цьому відповідна увага повинна приділятися навчанню мові спеціальності, іншими словами, – для спеціальних професійних цілей [6]. Вперше вислів «англійська мова для спеціальних цілей» був уведений викладачами-методистами англійської мови, а згодом він почав використовуватися фахівцями з вивчення інших іноземних мов, оскільки відмінностей між поняттями «англійська мова для спеціальних цілей» або «французька мова для спеціальних цілей» немає, тому, що методика навчання будь-якої іноземної мови включає три основні компоненти: соціально-психологічний; педагогічно-методичний; лінгвістичний [1]. Відрізняються вони лише третім компонентом, пов'язаним із специфікою структури та лексичного складу кожної конкретної іноземної мови. Термін «англійська мова для спеціальних цілей» виник у 60-х роках ХХ століття. Основною причиною активізації процесів стосовно вивчення іноземних мов було завершення Другої світової війни та зростання науково технічного і економічного прогресу у відносинах іншомовних країн учасників війни. Особливою популярністю користувалися мови держав економічних лідерів таких як Сполучені Штати Америки, Англія, Франція та ін. Особливу роль у популяризації англійської мови відіграли Англія і США як партнери СРСР у визвольній війні від фашизму [1, с. 213].

В результаті позитивних змін, які відбулися після Другої Світової війни, виникла необхідність у фахівцях зі знанням англійської мови. Не менш вагомим аргументом у цьому напрямі лишається і те, що громадяни почали цікавитися життям тих, хто проживав успішно та комфортно за межами СРСР. Всі розуміли, що саме англійська мова є ключем у міжнародних ділових стосунках, технологічному розвитку, обміну досвідом у різних галузях народного господарства, у тому числі в досягненнях медицини, яка на той час була далеко попереду медицини Радянського Союзу. Всі ці зміни, а особливо у міжнародних відносинах, сприяли переосмисленню мети вивчення іноземних мов. Хоч до

цього періоду вивчення іноземних мов було одним із обов'язкових атрибутів вищої школи, але майже ніколи не поставало питання щодо її застосування в професійній практиці.

Саме зміна мотивації вивчення іноземних мов та розроблення методик з її вивчення зробили можливими проведення багатопланових досліджень у цьому напрямі не лише як одного із аспектів виконання університетської програми навчання, але і як одного із шляхів розширення меж професійної підготовки, базуючись на іноземному досвіді, де знання мови є обов'язковим елементом читання, перекладу та спілкування на мові оригіналу. Це спонукало до введення відповідних змін у лінгвістичних та соціально-психологічних аспектах вивчення «загального курсу іноземної мови». Якщо головною метою вивчення іноземної мови лінгвістами була орфографія, то завдяки новій мотивації вивчення перемістилося в площину використання її в реальному професійному спілкуванні з фахівцями відповідної галузі знань. На підставі цього дослідники та викладачі-практики зробили висновок, що оскільки сфера спілкування економістів відрізняється від особливостей комунікації лікарів, тому і знання англійської мови повинно базуватися на специфічних професійних потребах кожної з галузей. Зважаючи на вищезазначене, можна констатувати, що якщо іноземна мова по-різному знаходить своє застосування у спілкуванні фахівців різних професій, то в навчанні можна моделювати процес їх реальної комунікації, звузивши широкий діапазон мови до конкретних потреб студентів різних спеціальностей і тим самим полегшити процес оволодіння іноземною мовою для професійних цілей.

У вивченні іноземної мови для спеціальних цілей можна виділити чотири напрями: іноземна мова для спеціальностей технічного спрямування; іноземна мова для спеціальностей економічного спрямування; іноземна мова для спеціальностей соціально-гуманітарного спрямування; іноземна мова для інших спеціальностей. Кожен напрям, у свою чергу, поділяється на спеціальності: іноземна мова для академічних цілей (науковців конкретної спеціальності); іноземна мова для спеціалістів кожної професії, що належить до напрямку [3].

Акцентуючи увагу на вивченні іноземної мови «для спеціальних цілей», слід визнати, що на часі воно зараз необхідне як основа для методичної і дидактичної розробки. Саме це узгоджується із сучасним підходом до навчання: оволодіння іноземною мовою на нефілологічних спеціальностях вищих навчальних закладів у зв'язку з конкретною фаховою необхідністю. Викладачі-методисти з розроблення курсів із вивчення іноземних мов тільки віднедавна стали користуватися поняттям «іноземна мова для спеціальних цілей», до цього існувало поняття «іноземна мова для немовних спеціальностей» [6]. Проголошення Україною незалежності та взяття курсу на євроінтеграцію кардинально змінили підходи до викладання та навчання іноземним мовам у вищих навчальних закладах. Методика викладання стала базуватися на розробках зарубіжних методистів. У 1998 році за підтримки Британської Ради в Україні був розроблений курс «Ділова англійська мова», але це лише частково вирішило питання досконалого оволодіння англійською мовою тільки для спеціальностей економічного напрямку. Професійна спрямованість вивчення іноземних мов на нефілологічних спеціальностях ставить низку завдань із розвитку професійних навиків у студентів: оволодіння професійною лексикою, вміння комунікативних навиків професійного спілкування, формулювання власної точки зору на професійну тематику тощо. Головним і пріоритетним завданням вивчення іноземних мов є розвиток комунікативних здібностей, тобто навчання мові як реальному засобу спілкування між фахівцями різних країн та в різних галузях знань.

Аналіз досліджень яскраво показав, що спеціалісти технічного профілю вивчають мову переважно для читання, розуміння та перекладу складних технічних понять і лише 10% із них у необхідній мірі володіють відповідними комунікативними навичками. Основною причиною такого стану є відсутність досконалих у методичному плані підручників із вивчення іноземних мов. Дуже часто в підручниках переважають вправи на механічне повторення, дидактичні матеріали, як правило, не спонукають студентів до самостійного аналізу, не вистачає комунікативних завдань, де відпрацьовуються форми спілкування [3].

Аналіз методичної літератури з вивчення іноземних мов показав, що дуже мало вузькопрофільних підручників та посібників, спрямованих на навчання «для спеціальних цілей». Методичні і дидактичні матеріали з інтенсивного навчання професійній іноземній мові вимагають подальших теоретичних розробок. Ефективність процесу навчання та його кінцевого результату визначається методично обґрунтованою і доцільною системою практичних вправ. Знання з іноземної мови включають в себе як засвоєну готову інформацію, так і знання того, що добувається в процесі пошуку. Лінгвістичний матеріал, що підлягає засвоєнню, може подаватися в підручнику як

традиційними формами завдань, так і творчими вправами на задану проблемну тематику. Досліджуючи методику викладання сучасних підручників, слід констатувати, що вправи в ній є винятково тренувальними і в своїй більшості одноманітними, де домінує стереотипне формулювання та штучне лексичне наповнення, інколи навіть не пов'язане із текстовим матеріалом. Зважаючи на це, викладачам-методистам при розробці лексичних вправ необхідно звернути увагу на те, що предметом навчання повинні стати поняття та вирази, що складають мову даної спеціальності і розвивають ті види комунікативної діяльності, що необхідні в роботі, наприклад для медиків, економістів, фізиків, інженерів–гідраліків та інших. Великої уваги при вивченні іноземних мов слід приділяти роботі над лексикою, яка подається переважно в словосполученнях, стійких, регулярно вживаних блоках, за допомогою яких будується мова фахівця як письмова, так і усна. Готуючись зі студентами до опанування спеціальної лексики, слід робити акцент на вправи, мета яких вивчити основи словотворення, ознайомити із системою синонімів і антонімів, розвивати мовну догадку на підставі інтернаціональної лексики та елементів словотворення, встановити асоціативні зв'язки на базі рідної мови [3].

Вправи з проблемним навантаженням, що розвивають уміння розпізнавати лексичні одиниці за формальними ознаками, швидко знаходити структурно-семантичні відмінності іноземної та рідної мови, змушують студентів через активний пошук до самостійних висновків, усвідомлення та стійкого запам'ятовування. При розробках методичних матеріалів необхідно велику увагу приділяти підбору виразів та цитат, які дуже часто вживаються, що, з одного боку, ілюструють особливості граматики, а з іншого, розширяють загальнокультурний кругозір студентів і залучають їх до знання глобальних цінностей цивілізації. Оволодіння студентами лексичним матеріалом іноземної мови зі спеціальності вимагає від викладача розробки словників-мінімумів, що базуються на найчастіше вживаних у спеціальних текстах загальнонаукових та спеціально-наукових утворень «заготовок», необхідних для чіткої і точної передачі навчально-наукової інформації. Незважаючи на це, останнім часом, на перевагу усного мовлення значення читання залишається дуже важливим, тому цей вид мовленнєвої діяльності дозволяє студенту не тільки черпати інформацію, а й створює засоби оволодіння усною і письмовою іноземною мовою.

Викладання іноземної мови на нефілологічних спеціальностях вимагає зосередження уваги та зусиль на читанні літератури із фаху. Цілеспрямоване читання є необхідною умовою набуття студентами за порівняно недовгий проміжок часу достатнього рівня комунікативної компетенції в професійній діяльності. Професійна спрямованість у навчанні читанню відображає не тільки тематику текстів а й характер текстових вправ, що є основою виконання навчальних дій. Методичні матеріали з вивчення іноземних мов повинні базуватися на текстових вправах, що носять проблемний характер, містять запитання, на які в підручнику немає готової відповіді. Таким чином створюється проблемна ситуація. Саме подібні вправи ставлять студентів в інтелектуальний «тупик», спонукають до аналізу та спрямовують їхні зусилля зрозуміти і оцінити текстову інформацію та знайти відповідь. Використовуючи дослідження, зроблені науковцями в галузі вивчення іноземних мов на нефілологічних спеціальностях вищих навчальних закладів, слід зазначити, що це складний і неоднозначний процес, який потребує дуже виваженої і кропіткої роботи. Кожна спеціальність по-своєму унікальна й неповторна, а тому має свою специфіку вивчення іноземних мов, що базується на профільному понятійному апараті та «спеціальних цілях».

Заучування чи відтворення текстів іноземною мовою не відповідають сучасним вимогам із підготовки професійних кадрів і на думку автора в цьому напрямі вітчизняним науковцям та викладачам-методистам доведеться не один рік працювати для розроблення методик навчання іноземним мовам для «спеціальних цілей» із професійної підготовки спеціалістів.

Список використаної літератури

1. Бардуханов Л. С. Язык и перевод / Л. С. Бардуханов. – М. : ЮКОС, 2005. – 418 с.
2. Бим Л. И. Теория и практика обучения иностранным языкам / Л. И. Бим. – М., 1990. – 673 с.
3. Бухминдер В. А. Основы методики преподавания иностранных языков / В. А. Бухминдер, В. Штраус. – К., 2006. – 523 с.
4. Гусак Т. М. Modern English Grammar in Practice / Т. М. Гусак // Guide Book and Workbook. — Київ : «Фірма «ІНККОС», 2010. – [Друге видання]. – 318 с.
5. Ляховицкий М. В. Методика преподавания иностранных языков / М. В. Ляховицкий. – М., 2005. – 497 с.
6. Федоров А. В. Основы общей теории перевода / А. В. Федоров. – М., 2003. – 596 с.